

A »MEGDUZZADT« HÍRLAP

A MAGYAR könyv életével napjainkban e folyóirat lapjain¹ már régebben és elég részletesen foglalkoztunk. Akkor a könyvkiadás és terjesztés szemszögéből vizsgáltuk azokat a teendőket, melyekkel a magyar írók és irodalom gazdasági és szellemi sorsán tettenlően lendíteni lehetne és kellene; fájdalom, e téren azóta is vajmi kevés történt, dacára a perc hatásági és könyvkiadói felbuzdulásának. Az utóbbi évek inkább tartalmilag hanyatló termése és az írók panaszai is ezt tanúsítják.²

Most irodalmunk és íróink gondjainak egyik forrására külön kívánnánk rámutatni. Felfogásunk szerint a hazai napisajtó — amely súlyos anyagi gondokkal küzd maga is — orvosi nyelven plethoriában, magyarul: terjedelmi és témakörbeli túltengésben szenved, s ennek fenntartásával nemcsak önmagának romlásán munkál, hanem az irodalom ügyének is sokat árt, mindenesetre egyik oka ez az írók egyesülete részéről legutóbb oly erős színekkel ábrázolt irodalmi hanyatlásnak. Miben áll ez a plethoria és van-e orvoslása?

AZT A TUCATNYI nagyobb fővárosi hírlapot, melyek voltaképpen a magyar sajtót alkotják (a vidéki sajtó még élő néhány orgánuma is fokról-fokra fog jelentőségéből veszíteni, hiszen a repülőgép nemsokára órák alatt eljuttatja a fővárosi lapot e csonka ország minden pontjára), egymás közt való versenyük, olvasóközönségüknek több okon való csökkenése, arra kényszerítik, hogy mind nagyobb s nagyobb terjedelmű, „olvasmánynak“ gondolt töltelékanyaggal, képesmellékletekkel, szépirodalommal megduzzasztott újságot termeljenek, aminek költségei szükségszerűen újabb és mindinkább fokozódó anyagi gondok elé fogják állítani javarészüket. A „hibás kör“ kitűnő példája ez: nagyobb lapot adnak, hogy boldogulhassanak, de semmiképp sem boldogulhatnak, mert a nagyobb lap dönti őket romlásba.

Ez azonban a problémának csupán egyik: a sajtó-gazdasági része. Másfelől a „plethoriás“ hírlaphoz hozzászoktatott, azt mondhatnók: belékényszerített közönség minden más természetű, komolyabb, művészileg értékesebb olvasmánytól elfordul, — kénytelen elfordulni, hiszen örül, ha napilapjával, főként annak vasárnapi és ünnepi papirosrengetegével végezi folyóirat és szaklap, főként azonban könyv e közönség számára már alig van, mert egyszerűen nem telik pénzéből, érdeklődéséből, idejéből.

¹ 1928, IV, 346. kk.

² L. a Magyar Szemle több cikkét a kolportázsönyvkiadványokról: IV. k. 374, VIII. k. 82, IX. k. 94.

Az ÍRÓK, A KÖNYVKIADÓK ÉS -KERESKEDŐK panaszainak a magyar könyv hanyatlásáról mintha ellentmondana az a könyvstatisztika, mely az elmúlt hetekben látott napvilágot.¹ Erre a tanulságos összeállításra — melynek nyomán a napilapok azt a megtevesztő tételt hirdették, hogy „a magyar könyvtermelés meghaladja a békebeli méreteket“ — helyes lesz külön cikkben visszatérni. Ezúttal be kell érniünk azzal, hogy egy részletére rámutassunk. Bár 1913-ban Nagy-Magyarországon csak 2146 könyv jelent meg, mely számmal szemben az 1929. évi Csonka-Magyarországon a statisztika már 2987 művet mutat ki, helyes képet az ország mai könyvtermeléséről s még inkább könyvfogyasztásáról mégis csak úgy kaphatunk, ha a könyvegyedeket nem függetleníjük a példányszámtól, melyben egy-egy munka megjelent; már pedig a most közzétett statisztika nem tünteti fel a példányszámokat. hiszen adat sincs erről. Fontos emellett a könyv ára és jellege, mondhatnók szellemi kategóriája is. Az utóbbi esztendőben olyan könyvgyártás hatalmasodott el, amely többé-kevésbé értéktelen szépirodalmi tartalmával, külsejével és filléres árával a könyvnek nevét alig érdemli meg, teljesen a rég letűntnek hitt vásári ponyva színvonalán mozog és százezres példánytömegeivel minden jobb olvasnivalónak leküzdhetetlen versenyt támaszt.² Ezt az irodalmat a könyvstatistikából nem lehet kiküszöbölni, hiszen nagy példányszámaival — mint magasabbrendű értékek versenytársa — igen súlyosan esik a latba. Ám ha ez az „irodalom“ a könyvstatisztika egyik tényezője, — akár a művek számát, akár a példányok tömegét vizsgáljuk — óvatosnak kell lenniük ítéletünkkel s közelebbi elemzés nélkül nem helyes azzal áltatnunk magunkat, hogy szellemi termésünk dúsabb a békeévékéinél.

Ellenkezőleg. Ez az olcsó, javarészt idegenből fordított szépirodalom, egy-két képes színházi és sportláp s mindehhez a már jellemzett megduzzadt napisajtó, sok nyomtatott betűjével: teljesen hatalmukba] kerítik az aránylag kicsiny olvasóközönséget s szinte fizikailag zárják el attól, amit irodalomnak és tudásterjesztésnek nevezhetnénk, s amiből magyar írók és kiadók méltó keresetet láthatnának.

A MAGYAR NAPISAJTÓ már évtizedek előtt sajtószerű fejlődést vett. Elszakadt a nyugati példák által kijelölt tulajdonképpen való céljától, a napihírek közlésétől és magyarázatától, s igen korán az aktualitásokkal csak laza kapcsolatban lévő cikkanyag közlésére rendezkedett be, nem szólva a szépirodalom egészen szokatlan térfoglalásáról a „vonal alatt“, aminek a magyar novellairodalom a kilencvenes évektől fogva egyéb műfajokkal szemben aránytalanul nagy fellendülését köszönhet.

Míg a nyugati nagy, sőt másodrendű lapok is a hírből születtek, érte vannak s a hírben élnek, a magyar sajtó az okok egész sorának

¹ Elekes Dezső: A magyar könyvtermelés statisztikája. Magy. Stat. Szemle, 1930, 629—643.

² Elekes is figyelembe veszi ezt, amikor Drescher Pálnak kategorizált összeállítására utal. L. Drescher cikkét Magyar Szemle 1930, IX. k. 27. 1.

hatása alatt elfordult eredeti céljától. Ezeket az okokat szemügyre véve bepillanthatunk a hazai hírlapirodalom természetrajzába is.

A magyar hírlapolvasóközönségnek általános szellemi színvonala a múlt század utolsó évtizedeiben, mikor a budapesti lapok mai típusképe kialakult (azóta inkább a szedés technikája változott, mint a lényeg), merőben különbözött a nyugati társadalmak műveltségétől és érdeklődésétől. Mélyebb politikai, főként világpolitikai iskolázottság nélkül a külpolitikai hírek egész sora kevésbé érdekelte; a monarchia külpolitikája is a szűkebb határokon kívül, szinte idegenben készült! Külpolitikai atmoszféra rendszerint s igen érthetően ott alakul ki, ahol a külpolitikai felelősség és aktivitás székhelye van. A magyarság úgyszólván „külpolitikán kívül“ érezte magát. A világlapok hatalmas híryanagának egy része tehát a magyar közönség, s így lapjaink szerkesztői szempontjából harmadrendű jelentőségűvé vált.

De azzá kellett válnia még egy okból. A magyar sajtó nem jelent meg nagy példányszámokban, előfizetési jövedelmei csekélyek voltak s így mindig korlátolt anyagi eszközökkel végezte hírszerző munkáját, — a világlapok mintájára nem tarthatott külföldi levelezőket. A párizsi, londoni, berlini tudósítók — véletlenektől eltekintve — rendszerint dilettánsok, „papunk barátai“ voltak, akik útleveleket, színházi, művészi és társadalmi tárcákat írtak, a külső országok közéletétől azonban távol álltak, igazi „hírekhez“ hozzá sem fértek, sem a sajtó modernebb eszközeivel továbbítani nem tudták volna híreiket. Alkalmi kivételekkel alig volt magyar napilap, mely rendszeres külföldi táviratszolgálatra akármily csekély összeget költött volna. A világpolitikai híreknek tehát nem volt közönségük, de nem is nevelődhetett, mert — első kézből eredő hírek hiányoztak is lapjainkból. Ezek beérték a bécsi, legjobb esetben párizsi sajtó kiollózásával; évtizedeken át a Neue Freie Presse, úgyszólván mint közvetett hírforrás, de úgyszólván mint a politikai és gazdasági körök mindennapi olvasmánya, döntő szerepet játszott Magyarországon. Egy-egy magyar tárgyú cikknek a Pressében való megjelenése gyakorta jelentősebb esemény volt, mint valamely magyar közleményé, mert a magyar közönség egy részéhez Bécsen keresztül könnyebb volt hozzáférni, mint a hazai hírlapokon át.

Nagypolitikai horizont híján a hazai hírlapcsinálás mindenkor a „kampanilizmus“ veszélyével küzdött: hírei és véleményei úgyszólván helyi érdekességüekké váltak. Újságtérben azonban pótolni kellett, amit a világlapok olvasóiknak kül- és belföldi politikai hírszolgáltatásban, eredeti tudósításokban, aktuális érdekű levelekben nyújtottak. Ezenfelül a sajtó pótolni kívánt még valamit: a magyar hírlapolvasó társadalom életében eladdig oly csekély szerepet játszott könyvet.

A bulvársajtó kibontakozása előtt a fővárosi elterjedtebb lapok nemcsak a lassan kialakuló értelmiségi középosztályhoz szóltak, de íródtak mindenki számára, aki írni-olvasni tudott. Ez az iskolázatlanabb olvasóréteg könyvhöz egyáltalán nem, a tanultabb magyar társadalomnak elite-rétegei is csak ritkábban jutottak. A hiányzó könyvet — a belletrisztikát és ismeretterjesztést — várta a magyar újságot olvasó

napilapjától s meg is kapta. Nem érdektelen ennek kapcsán megfigyelni, hogy a múlt század második felében a magyar irodalom legjelesebbjeinek sem jutott más munkahely, mint valamely hírlap szerkesztősége. Irodalom és hírlap 67-ig, és jóval utána is, szinte egyértelműek voltak.

A MAGYAR ÚJSÁGNAK tehát már genezisében volt valami abból a „magazin-jellegből, amit mostanában a lapok egymás közt dúló versenye egész szertelenül kifejlesztett.

A publikumnak a tárgyi alapokon nyugvó hírrel szemben való közömbössége a hírlapírók egy részét is elszoktatta a tények tiszteletétől és kultuszától. Előtérben nem az „újdonság“ áll, hanem a szenzációs „olvasmány“, az érdekesítő riport. Munkatársaitól ennek megfelelően nem annyira hírek szerzését és tények közlését, mint inkább mozgalmas, szórakoztató, a publikum fantáziáját megragadó és napokra a hírlaphoz láncoló „tudósítást“ vár a szerkesztő, s ebből a szempontból nem mindig elsőrendű fontosságú, vajjon a riport az igazság rovására készült-e? Ennek az iránynak szélsőségei mindinkább elhatalmasodnak lapjainkon, melyek ma már alig tesznek egymás közt különbséget e tekintetben: nagyobb méretű reggeli lapok és bulvárújságok egyként a riportot keresik.

Botrányszetek szereplőinek romantikus életrajzai; bűnügyek nyomozásának érdekesítő vagy megindító, rosszabb esetben iszonyatot keltő részletei; hivatali vizsgálatok vélt vagy mondvacsinált bonyodalmi; családi és magánügyek, nem ritkán erotikus részletekkel: mindez persze nem hír s még csak nem is tudni érdemes vagy érdekes közügy, hanem egyszerűen „olvasnivaló“, olyan különleges műfaj, mely talán csak nálunk dívik ilyen mértékben s ebben a formában, s az a hivatása, hogy a közönség alacsonyabb műveltségű s talán egyéb rétegeiben is a belletrisztika után sóhajtó vágyat olcsón kielégítse. Körülbelül mindegy már az is, hogy a „szenzációs“ eset“ ma történt-e vagy a múlt században: estüapjaink a bécsi bulvársajtóval egyetemben újabban megteremtették a laptölteléknek különleges formáját, a „történeti riportot“, elmúlt évtizedek bűnügyeinek, kémkedéseinek, politikai és diplomáciai kulisszatitkainak, udvari botrányszetregényeinek sokhasábos regényszerű ábrázolását, végeszakadatlan folytatásokban. A mayerlingi tragédiától a Dreyfus-perig, Kecskeméti Győzőtől a kopenicki kapitányig és Rózsa Sándoréig minden feléled, hogy az újságot a cselédszobák füzetes regényévé süllyessze le.

Az idegizgalmakra szánt „olvasmányoknak“ ebbe a tarka-furcsa világába, melynek a hírlaphoz nyilvánvalóan semmi köze, az emberiség egész múltja és jelene belétorkollik, természettudomány és földrajz, művészet és gazdaság, álmoskönyv és jellemképzés, — minden. A magyar újság ilyként átalakult a világegyetem riport-körképévé, — Rákosi Jenő egyszer keserű szóval „kabarénak“ hívta.

Tanulságos a budapesti lapok egyik ünnepi számát — példakép az ez év húsvétit — végiglapozni s megfigyelni az ú. n. „olvasmány-cikkek“ témáit: minő tárgyak azok, mikről a sajtó minden aktuális kapcsolat nélkül ír, csupán azért, mert az ilyen összeollózott cikkek

a szerkesztő asztalfiába betévedtek, — elzárva ezáltal a közönséget a könyvtől, a magyar írók közönségétől.

Egészen meglepő egyveleget találunk ebben a húsvéti papirosrengetegben. A „bibliamagyarázat“ mellett — ami a laikus prédikáció egy neme — például irodalomtörténetet: „Tompa Mihály költői fellépése“, „Régi magyar iskoladramák“, „Jókai legboldogabb napja“, „Katona József kettős tragédiája“. Történelem: „A nemzeti hagyományok ártértékelése“, „Széchenyi István gondolatai 1830-ból“, „Régi polgári őrhadaink“, „Magyar szentek Itáliában“. Asztrológiát sem áttal nyújtani egyik újság: „Sorsunk a csillagokban.“ Rendszerbe nem szedhetők a következő kuriózumok a világ minden tájáról: „Lángelmék, akik a gyomruk rabszolgái voltak: Lord Byron, Haendel, Bismarck“, „A mexicói nő élete“, „A hollandok csodálatos takarékosági rendszere“, „Világháború az olajért“, „Oroszországból Perzsiába“, „Ahogy a franciák New-Yorkot látják“, „íves Boutin ezredes, a Gloire ismeretlen hőse, akiről a hálás francia utókor megfedkezett“. Mi, ime, hálásan megemlékezünk erről az ismeretlen hősről, mert mindenre, a legkétségbeesettebb megemlékezésre is van terünk, papirosunk és nyomdafestékünk. A húsvéti hírlapok átlagosan 75 oldalon jelentek meg; volt újság, mely 160 lapot adott. Egyik hírlap az ismeretterjesztésnek fent leírt Wiener Journal-szerű rekordját még azzal is megtette, hogy hatvannégy hasábon, egy, hosszban’ húsz terjedelmes novellát közölt húsz magyar novellistától. Aki a húsvéti magyar sajtót közel ezer lapon megvásárolta, az hetekre el volt látva olvasnivalóval.

De nemcsak azzal: látnivaló is bőven akad. A mozgókép és fotoriport jelében élő világnak a pesti újságok hetenként legalább egyszer — van, amelyik hatszor — illusztrált mellékletet is annak ajándékul, s ezzel meggátolják, hogy kiadók és írók nagyobb méretű és tartalmilag értékesebb képeslapot teremthessenek; hiszen nyilvánvaló, hogy az ilyen „ráadásnak“ költségvetése is, szerkesztői gondossága is a minimálisra szoríttatnak. Arról írni is felesleges, hogy merőben más jellegű a kép és szöveg egységként szerkesztett hetilap s más egy napilapnak csupán képekből álló melléklete. Ezek a jobbra mélynyomásos képesfüggelékkel külön fejezetét teszik a magyar hírlap-plethoriának. Nincsen valamirevaló napilap, mely az e tekintetben már elkényeztetett közönséget képes hetilap nélkül merné hagyni; a verseny tehát mindegyiket rászorította, hogy megteremtse a maga „magazinját“. Hogy mennyire távol esik a hírlaptól a vasárnapi szám cikkanyaga, jól jellemzi, hogy egyes újságok képesfüggelékét és a vasárnapi „olvasmánycikkeket“ valóságos hetilappá egyesítették; mások a két „anyagot“ külön tartják; ismét mások a két ^rendszer’ közt tétovázznak, s hol egyiket, hol másikat követik. Tétovázásuk élénken igazolja sajtónknak tanácstalan küzdelmét a plethoriával. Ezek a képes revuek úgy viszonylanak a jó képeslaphoz, mint a komoly ismeretterjesztő cikk vagy essay újságjaink cikkegyvelegéhez. Mindenkinek egyként ártanak, legjobban a hírlapnak magának, mely mindinkább szaporodó gondokkal kénytelen előteremteni a tetemes összeget ilyen nagyméretű apparátus, szerkesztőség, fénykép-atelier fenntartásához.

BÁRMENNYIRE a magazin-újság felé mutasson is az amerikai lapok korántsem követendő fejlődése, kétségtelennek látszik, hogy a magyar szellemi életnek, a hírlapkiadásnak és az íróknak érdekei egyként a hírlap-plethoria leapasztását követelik; ezt kívánja a magyar közönség szellemi érdeke is.

Annak a néhány hírlap-kiadóvállalatnak, mely még némi reménnyel fáradozik egészségesebb jövőjének megalapozásán, kartelszerűen kell megszervezkednie, s a hazai újságot észszerű méretek és tartalmi keretek közé kell szorítania. A kartel a lapok hétköznapi és vasárnapi számának terjedelmét — a szerkesztőségi rész oldalszámát — maximumná. A vasárnapi és még inkább az ünnepnapra albumszerű hírlap, a vasárnapi vagy mindennapi ingyen képeslap, az ingyen életbiztosítások, könyvajándékok: mindez olyan szertelenség, mit a hazai hírlapok költségvetése el nem bír s aminek korlátozásával mindenki nyerne, senki sem veszítne.

Ha a hírlapkiadók — visszatérve a valóságos hírhez, melytől eltávolodtak — mind e szertelenségeket kiküszöbölik, szerkesztőségi, papírgyári és nyomdai számlájukat tetemesen csökkentik, olcsóbb lapot is adhatnak közönségük kezébe, egyben hírszolgálatukra nagyobb gondot és több áldozatot is fordíthatnak. A közönség kisebb terjedelmű, de gondosabb, tartalmasabb, tárgyilag jobban tájékoztató lapot fog kapni, a nélkül hogy figyelmét a retorikus vezércikk, a szakmányba készült tárca-novella, a szenzációt kereső riportrengeteg a nyomtatott betű más formáiról elterelné.

Ezzel viszont az irodalom: a szépíróknak, szakíróknak, essayistáknak elég nagy társadalma csak nyerhet. A kartel-napilap nem elégtvén ki a publikumnak éppenséggel minden vágyát és kíváncsiságát, ismét szerephez juthatnak a hetilapoknak különböző, most elhalt típusai: a képes »családi« és irodalmi vasárnapi lap, melynek még nemrégiben is olyan szép szerepe volt irodalmunk kialakulásában és fejlesztésében; a publicisztikai hetiszemle, melyre pompás külföldi példák vannak; a Je sais tout-szerű ismeretterjesztő magazin, mely szakemberek élvezetes cikkeit gyönyörű képanyaggal díszíti. Az irodalom tehát megbízáshoz és tiszteletreméltóbb keresethez jut (a napilapok ma csak szóra nem érdemes összegeket fizethetnek külső munkatársaiknak, ha nem politikai vezetőférfiak), a nyomdaipar más természetű, de gazdaságilag egészségesebben alátámasztott rendelkezésekkel kárpótolhatja magát (a napilapok nem mindig „jó“ rendelők, hiszen fizetéseikkel jobb esetben — késedelmesek szoktak lenni), a napilapok végül, jelentősen csökkentvén szerkesztőségi és kiadási számláikat, végre némi prosperitásra is számíthatnak, nem lesznek közéletünk nyílt kérdései s nem lesznek kénytelenek publicitásukat politikai és közgazdasági konjunktúrák szerint felkínálni. Hogy egy anyagilag függetlenebb, erkölcsileg nehezebben megközelíthető sajtó az ország közvéleményének szolgálatát jobban láthatja el, a közéletnek erőteljesebb ellenőre lehetne és ezzel, közvetve, közéletünk megtisztulásának ügyét segíthetné, arra külön rámutatni felesleges lesz.

A kétségtelen gazdasági előnyökön felül — mert a lapvállalatok megszilárdulását és a magyar író-társadalom anyagi sorának javulását

elsősorban gazdasági előnyöknek érezzük — szellemi tekintetben is csak jót várhatunk a túlméretezett és ezzel helytelen tartalmi utakra tévedt sajtónak térbeli korlátozódásától.¹

A laptöltelék-olvasmány nemcsak annak árt meg, aki — anyagi erején felül költvén papirosra és nyomdára — „termeli“ és annak, aki miatta írói megbízáshoz — nem jut. Ártalmára van annak is, aki szellemi táplálék gyanánt ezt a felszínes, tárgyilag gyakorta helyt nem álló „ezermester-literaturát“ fogyasztja: közönségének.

Ha hírlapjaink, melyek ma a legjobb úton vannak, hogy a szak-szerű hozzánemértés, az inkompetencia kultuszával az irodalmi és tudományos kuriózumok mindent elnyelő viaszszekrényjeivé váljanak, visszatérnek szebb múltjukhoz és hivatásukhoz és ismét „újságot“ s az újságnak jól megírt, élvezhető, de mindenekfelett megbízható kommentárját nyújtják majd, közönségünk ismét vissza fog nevelődni a tudnivalóknak komolyabb szemléletéhez, a szakértelemnek megbecsüléséhez, — a kuriózumtól az ismerethez. Kétségtelen az is, hogy ezzel hírlapíróink is csak nyerhetnek: kevesebben lesznek ezen a pályán,— nem kell majd a munkátlanoknak más pályára való áttelepítésén fáradozni, mint mostanában teszik a hírlapírói érdekképviseltek —, de munkájuk megbecsültebb és méltóbban díjazott pálya lesz.

Úgy látszik, mintha minden érdek hírlap-kiadásunk ilyen differenciálását sürgetné, a megduzzadt újság mesterséges leapasztásával. Bizhatunk-e benne, hogy a fejlődés útja az érdekek s az észszerűség irányát követi s nem azok az irracionális erők győznek itten is, amik minden meglévőben élnek s szívósan tartják a rosszat, csak azért, mert régi? Ha így volna, ha az észszerűtlenség erői bizonyulnának ismét hatalmasabbaknak, a magyar napisajtó s vele az irodalom ügye is még a maiaknál is küzdelmesebb idők elé néz.

BALOGH JÓZSEF

¹ A kérdés külkereskedelmi szempontból sem közömbös, hiszen a magyar napisajtó évente 8 millió pengő árú rotációs papirosot importál külföldről. A hírlapok jövedelmezőségének fogas kérdéseivel itt nem foglalkozunk; érzük be azzal a megállapítással, hogy szinte az egész magyar hírlapelőfizető közönség (300.000) előfizetési pénzei papirosért külföldre vándorolnak, s a sokszorosan nagyobb nyomdai, szerkesztőségi és kiadóhivatali költségek más forrásokból teremtetnek elő, pl. a hirdetésekben.